



Universiteit
Leiden
The Netherlands

De legitimiteit van de overheid

Tijsterman, S.

Citation

Tijsterman, S. (2006). De legitimiteit van de overheid. *Bestuurskundige Berichten*, 21(1), 28-29.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3211451>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3211451>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De legitimiteit van de overheid

door Sebastiaan Tijsterman

In mijn onderzoek gaat het om een klassieke vraag: op grond waarvan mag de overheid eigenlijk macht en eventueel zelfs geweld uitoefenen? Met andere woorden: wat is de legitimiteit van de overheid? Deze legitimiteit is nauw verbonden met het algemeen belang. Een overheid die slechts een particulier belang vertegenwoordigt, mist gezag. De tegen de overheid gerichte rellen in de Franse *banlieux* vormen een indicatie dat de relschoppers de overheid niet als belichaming van het algemeen belang beschouwden, maar van een belang dat buiten hen stond. Een voorbeeld van een overheid die er niet in slaagt om als overheid erkend te worden.

Maar wat is precies het algemeen belang? Het algemeen belang is moeilijk concreet te maken. Wat ik als algemeen belang zie, hoeft mijn buurman niet zo te zien. Een neoliberale ondernemer, een fervent aanhanger van de SP en een fundamentalistische moslim hebben allen een heel ander beeld van het algemeen belang. Hoe kunnen we toch zorgen

worden via deze binding aan de politiek. Denk maar aan de moeilijkheid om bijvoorbeeld het Europese bestuur democratisch te legitimeren. Het bestuur is veelal te omvangrijk en te complex om helemaal door de politiek beheerst te kunnen worden.

Het gevolg is een wat paradoxale situatie. Het openbaar bestuur heeft feitelijk een sterke positie ten opzichte van de politiek en het lijkt eveneens gerechtvaardigd dat zij zich soms verzet tegen de politieke wil. Tegelijkertijd staat het bestuur op lemen voeten wanneer het niet in de samenleving als algemeen belang wordt ervaren. Hierdoor is het een cruciale vraag of de overheid niet op een andere manier als drager van het algemeen belang opgevat kan worden. En hoe zou de overheid er dan uit moeten zien om legitiem te zijn of als legitiem ervaren te worden? Welke taak zou ze moeten hebben in de

samenleving? Deze vragen naar de legitimiteit de overheid en daarmee van de betekenis van het openbaar bestuur vormen de kern van mijn proefschrift.

Mijn onderzoek is theoretisch of liever gezegd filosofisch van aard. Ik wil nadenken over de vraag op welke wijze de overheid als legitiem beschouwd kan worden in de samenleving. Maar hoe doe je dat, nadenken? Ga je zitten en wacht je gewoon tot ideeën in je opkomen? Dat is een verkeerde voorstelling van zaken. Denken vindt niet in een vacuüm plaats. We hebben al allerlei ideeën en concepten in ons hoofd, maar die

zijn vaak nogal vaag, verward en tegenstrijdig. Daarnaast staan we met ons denken in een traditie die veelal evenmin eenduidig is en bovendien door de tijd heen verandert. Ten slotte hebben zich binnen deze traditie weer allerlei uiteenlopende auteurs zich meer of minder expliciet beziggehouden met deze vraag.



Tijdens de rellen in Parijs werden honderden auto's in brand gestoken

“Denken over de betekenis van bestuur en samenleving is werken.”

Maar wat is precies het algemeen belang? Het algemeen belang is moeilijk concreet te maken. Wat ik als algemeen belang zie, hoeft mijn buurman niet zo te zien. Een neoliberale ondernemer, een fervent aanhanger van de SP en een fundamentalistische moslim hebben allen een heel ander beeld van het algemeen belang. Hoe kunnen we toch zorgen

Denken over de betekenis van bestuur en samenleving is dus werken. Ik moet proberen de traditie waarin ideeën zijn ingebed bloot te leggen en te begrijpen door allerlei auteurs die in die traditie staan, te bestuderen. Met deze interpretatie van anderen winnen – hopelijk – ook mijn eigen ideeën over het thema aan scherpte en kracht.

Hoogste tijd om het onderzoek wat concreter te maken. Veel bestuurskundige literatuur over de legitimiteit van het bestuur komt uit Amerika, waar het bestuur niet vanuit het idee van de staat bestudeerd wordt. In de West-Europese traditie van denken over het bestuur is de betekenis van het openbaar bestuur daarentegen juist nauw verbonden met de staat. Op deze traditie wil ik me in mijn proefschrift gaan richten. De staat is niet alleen een bepaald territorium en evenmin alleen het bestuursapparaat ervan. De staat is wat de mensen binnen dat territorium bindt, het kader waarbinnen (politiek) leven alleen mogelijk is. Binnen deze staatstraditie is de staat zo fundamenteel dat ze eigenlijk niet gelegitimeerd hoeft te worden. Dit geldt ook voor het openbaar bestuur dat gezien wordt als het handelen van de staat. De overheid is een noodzakelijk element van een noodzakelijke staat: zij is drager van het algemeen belang. Maar wat betekent deze opvatting van de overheid voor de praktijk? Binnen deze traditie zoom ik uitgebreid in op Georg Hegel, de denker die het idee van de staat naar mijn mening het verst doordacht heeft. Voor Hegel vormt de staat de verwezenlijking van vrijheid; alleen in een staat kunnen mensen vrij zijn. De politieke en bestuurlijke instituten van de staat zijn er om vrijheid tot stand te brengen. Deze benadering van vrijheid is voor de Amerikaanse en liberale traditie ongewoon, aangezien de overheid vaak gezien wordt

als een bedreiging voor vrijheid: *the less government, the more freedom*. Hegel vindt dat oppervlakkig. De overheid als hoeder van het algemeen belang heeft in de hegeliaanse staat een cruciale taak in het handhaven van de staat en dus ook van de vrijheid. Dit betekent onder meer dat de overheid bij het

bedenken van wetgeving er op gericht moet zijn dat alle groepen binnen de staat zich herkennen in de overheid.

Max Weber, een andere Duitse denker, biedt een heel ander beeld van het bestuur. In de industriële massamaatschappij is het volgens hem noodzakelijk dat het bestuur steeds omvangrijker wordt; de maatschappij is onderworpen aan

een proces van bureaucratisering. Tegelijkertijd ziet hij in elk (staats-)bestuur juist een bedreiging voor de menselijke vrijheid. Hegels idee van de overheid als hoeder van het algemeen belang lijkt te zijn verdwijnen. Om te voorkomen dat het staatsbestuur het menselijk leven gaat beheersen, zet Weber zijn kaarten in op de politiek die het bestuur moet controleren. Dit idee van de primaat van de politiek van Weber is nog steeds erg invloedrijk om het bestuur te legitimeren, maar het is in de praktijk – zoals hierboven al aangegeven is – onmogelijk helemaal te realiseren. Weber brengt ons dus weer terug bij het probleem van een louter politieke legitimering van het bestuur.

In mijn proefschrift wil ik deze West-Europese traditie om het bestuur te legitimeren en daarmee de manier waarop het openbaar bestuur begrepen wordt verder onderzoeken. De korte blik op Hegel en Weber maakt al duidelijk dat deze traditie wijzigingen heeft ondergaan; Weber had het idee dat de moderne samenleving een andere manier van nadenken over politiek en bestuur eiste. Dit soort veranderingen fascineren me en wil graag verder onderzoeken. Bovendien wil ik deze Europese traditie confronteren met de meer dominante Angelsaksische benadering van de legitimiteit van het openbaar bestuur. Biedt het enigszins onderbelichte Europese denken aanknopingspunten om opeens een zinnige manier over de positie van de overheid in de samenleving te denken?

Sebastiaan Tijsterman heeft geschiedenis, politieke wetenschap en filosofie gestudeerd. Sinds 2004 is hij verbonden aan het departement bestuurskunde in Leiden en schrijft hij aan zijn proefschrift over de legitimiteit van de overheid.

Sebastiaan Tijsterman geeft de pen door aan Frank Haeghe



Het smeergeldschandaal waarbij lobbyist Jack Abramoff betrokken was, heeft het vertrouwen van de Amerikaanse burger in de politiek ongetwijfeld ernstig geschaad.